

B A D A N I A T E R E N O W E

MARIA MARCZAK

SPRAWOZDANIE Z EKSPŁORACJI WYKOPU VII WE WSI PODDĘBE, POW. NOWY DWÓR

W r. 1958 rozpoczęto i kontynuowano w latach następnych ratownicze prace wykopaliskowe w dolinie Bugo-Narwi, na części obszaru (zawartego między wsiami Łajsk — Wieliszew — Poddębe — Topolina — Olszewnica — Poniatów) zagrożonego przez budowę stopnia wodnego Dębe. W latach poprzednich przeprowadzono na tym terenie systematyczne badania powierzchniowe. Wyniki ich zostały częściowo opublikowane w artykule¹, wnoszącym obok ogólnej charakterystyki odkrytych zespołów krzemienych nowy i ciekawy pogląd na zagadnienia geologiczne tych okolic.

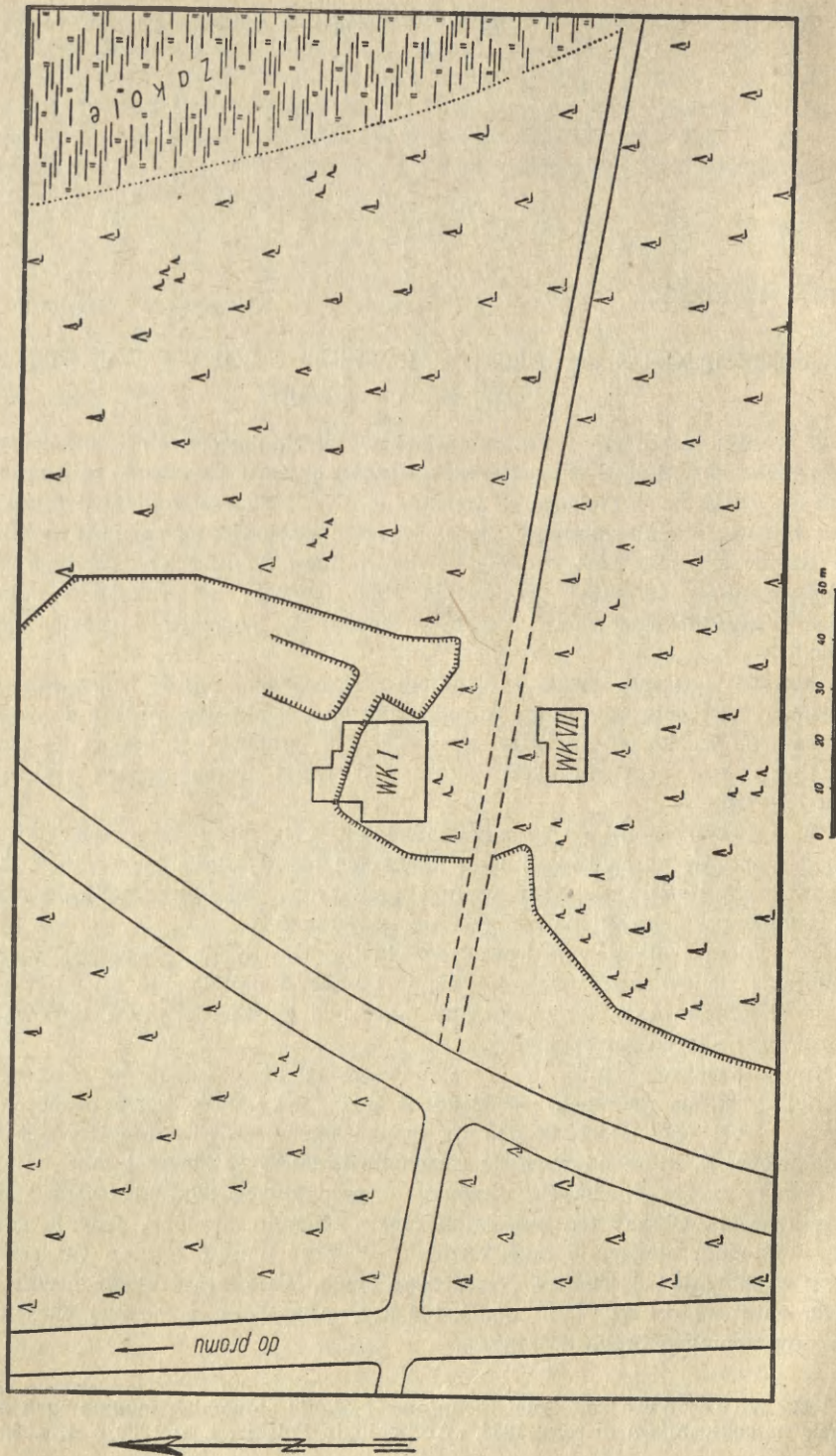
Odkryte wówczas bogate i różnorodne stanowiska, przede wszystkim tarde-
nuaskie, a następnie schyłkowo paleolityczne oraz z okresów neolitu i młodszych, wskazują na wielką osadniczą atrakcyjność tych terenów, wynikającą ze szczegól-
nych warunków geograficznych, jakimi jest węzeł trzech dużych rzek: Wisły, Bugu i Narwi.

Budowa wspomnianego stopnia wodnego i związane z tym różne inwestycje gospodarcze oraz coraz szerzej rozwijająca się akcja zalesiania wydym i piasków w poważnym stopniu zagrożiły wielu stanowiskom. Tak więc podjęcie możliwie jak najintensywniejszych badań stało się koniecznością.

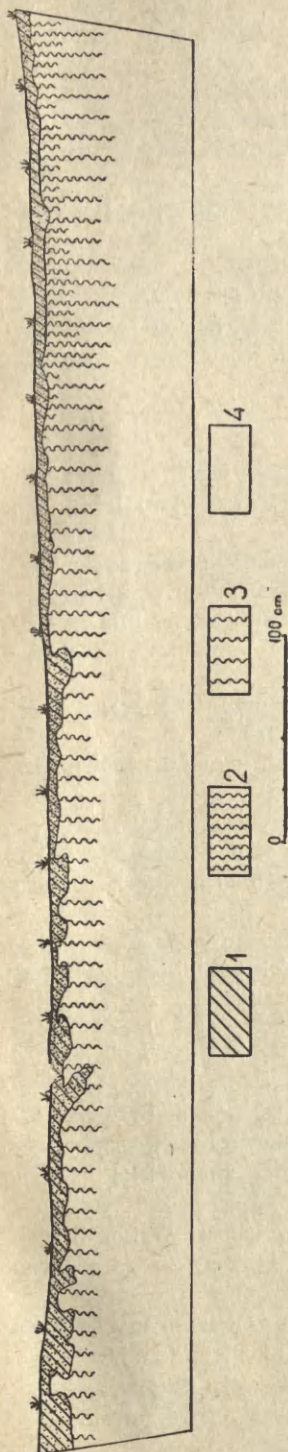
Ratownicze badania przeprowadzone latem 1958 r. objęły przede wszystkim eksplorację stanowisk znajdujących się w obrębie i najbliższym sąsiedztwie wału (zapory bocznej) oraz stanowiska już częściowo zniszczone przez budowę drogi dojazdowej na teren Bugo-budowy.

Niniejsze sprawozdanie dotyczy stanowiska znajdującego się w pobliżu wspomnianej drogi, na gruntach wsi Poddębe, pow. Nowy Dwór, które oznaczono jako wykop nr VII (ryc. 1). Leży ona na dużym cyplu terasy akumulacyjnej (terasa nadzalewowa I), która od wschodu i zachodu graniczy ze starymi zakolami Narwi. Ku północy terasa obniża się i tworzy z przytykającą do niej terasą zalewową niską krawędź. Obszar ten jest w znacznym stopniu zalesiony, jedynie gdzieniegdzie występują niewielkie przestrzenie rozwianego piasku. Wykop VII został założony w południowej części wspomnianego cypla, gdzie terasa uległa nieznacznemu zwydmieniu (wznosi się 77 m n.p.m.), tuż przy polnej drodze łączącej wieś Komornicę z wspomnianą drogą dojazdową.

¹ H. Więckowska, *Powierzchniowe badania stanowisk wydymowych na tzw. tarasie nowodworskim w roku 1955*, „Archeologia Polski”, t. 5: 1960 z. 1, s. 23—37.

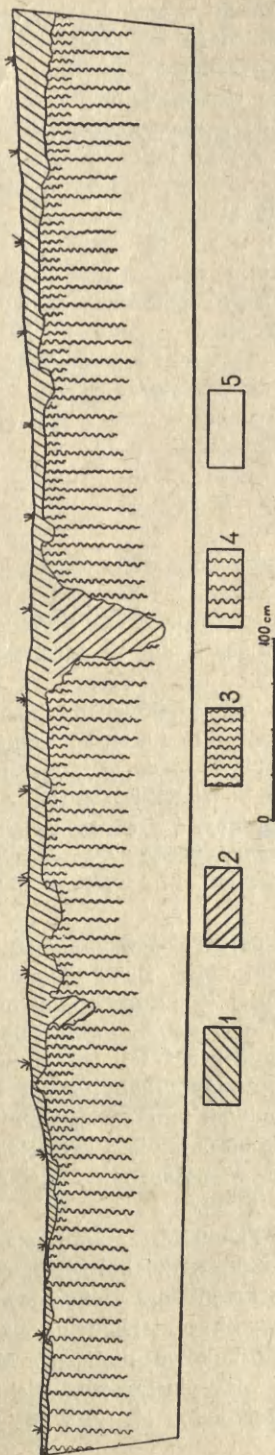


Ryc. 1. Plan sytuacyjny wykopu VII



Ryc. 2. Profil ściany północnej wykopu VII:

1 — deptanisko; 2 — iluwium silne (ciemne); 3 — iluwium słabe (jasne); 4 — poziom glejowo-lluwialny



Ryc. 3. Profil ściany wschodniej wykopu VII:

1 — współczesne collum piaskowe próchniczne; 2 — korzeniaki; 3 — iluwium silne (ciemne); 4 — iluwium słabe (jasne); 5 — poziom glejowo-lluwialny

Jak się okazało w trakcie eksploracji, droga ta zniszczyła częściowo stanowisko (na przestrzeni *ca* 30 m² całkowicie lub prawie całkowicie zostało zdarte współczesne eolium piaskowe i iluwium silne; ryc. 2).

Stanowisko rozkopywano pasami (tzw. ławami) szerokości 1 m, długości przeważnie 8 m, do głębokości od 70—90 cm. Ogółem przekopano 134 m². Wszystkie występujące zabytki lokalizowano trójwymiarowo, z uwzględnieniem warunków geologicznych i glebowych ich występowania.

Stratygrafia stanowiska w miejscach niezniszczonych przedstawiała się następująco (ryc. 3):

1. Współczesne eolium piaskowe — piasek drobnoziarnisty, matowy, z dużą domieszką pyłu próchnicznego, barwy szarej, miąższość od 10—30 cm.

2. Iluwium silne — piasek drobnoziarnisty, matowy, barwy żółtorudawej, miąższość od 10—35 cm (strop iluwium przed przykryciem go przez współczesne eolium został deflacyjnie zdarty).

3. Iluwium słabe — piasek drobnoziarnisty, matowy, barwy jak 2, tylko znacznie jaśniejszy, miąższość od 20—35 cm.

4. Poziom glejowo-iluwialny — piasek drobnoziarnisty, wyświecony, z minimalną domieszką piasku średnioziarnistego, barwy żółtawej z szarymi i brązowymi plamkami.

W południowo-wschodniej części stanowiska, na niewielkiej przestrzeni powyżej próchnicznego eolium piaskowego, zalegało eolium piaskowe żółtaworudawe, miąższości od 0—30 cm, pochodzące z aktualnego rozwiewania iluwium w misach deflacyjnych, znajdujących się w odległości *ca* 70—100 m na południowy zachód od stanowiska.

Poniżej poziomu glejowo-iluwialnego, jak wykazał szurf głębokości *ca* 3 m, wykonany na sąsiednim stanowisku odległym o 60 m, zalegał:

5. Piasek gruboziarnisty, wyświecony, barwy szarozółtej, z plamkami brunatnoszarymi (wsiąki żelaziste) i licznymi drobnymi żwirkami.

6. Piasek drobny i średnioziarnisty, wyświecony, barwy szarozółtawej, warstwowany poziomo, gdziegdzie skośnie. W stropowej partii poziomu występują niezbyt liczne żwirki, białe plamy piasku drobnoziarnistego oraz rudawe nacieki żelaziste.

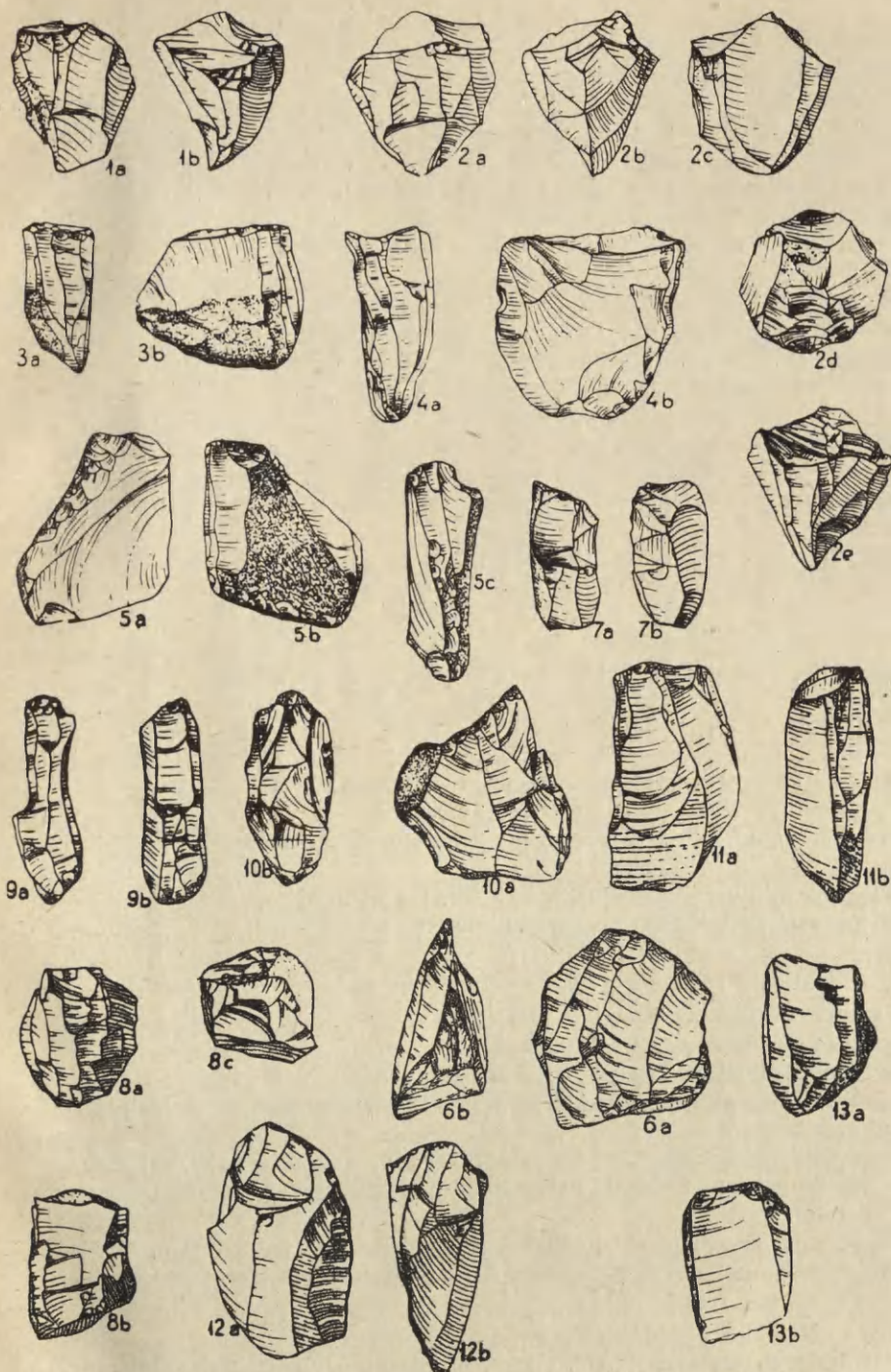
Krzemienie najliczniej występowały w spągu współczesnego eolium piaskowego oraz w stropowej części iluwium silnego, tj. na głębokości od 10—40 cm od powierzchni. Rzadziej — w spągu iluwium silnego i stropie iluwium słabego tj. na głębokości od 40—60 cm. Sporadycznie zalegały na głębokości 70—80 cm, co jest wynikiem głębokiej penetracji pokorzeniowej.

W rzucie poziomym zabytki nie tworzyły zwartej, o określonym kształcie skupienia. Krzemienie (narzędzia, rdzenie i półsurowiec) rozproszone były na całej powierzchni wykopu (średnio 3 krzemienie na 1 m²). Stosunkowo największe nasycenie stwierdzono w północnej i północno-środkowej części stanowiska (średnio 11 krzemieni na 1 m²).

Inwentarz wykopu VII stanowiska Poddębe prawie w całości wykonany jest z krzemienia narzutowego, bałtyckiego (wydzielono tylko 4 okazy — rdzeń, wiór i dwa odpadki z krzemienia czekoladowego).

Stan zachowania materiału na ogół dobry. Okazy przegrzane czy spękane termicznie — stosunkowo nieliczne. Materiał wykazuje niewielkie wyświecenie, typowe dla stanowisk piaskowych. Niektóre okazy pokrywa lekka patyna.

Ogółem wystąpiły 573 okazy. Wydzielono 22 rdzenie całe i 7 fragmentów.



Tabl. I. Wybór rdzeni z inwentarza wykopu VII stanowiska Poddębe,
pow. Nowy Dwór

Rdzenie wiórowe

1. Dwa rdzenie jednopiętowe stożkowate:

a) rdzeń z krzemienia czekoladowego (tabl. I 1 a, b), odłupnia dookólna, regularna, z jednym negatywem odłupkowym o kierunku przeciwnym niż pozostałe; pięta zaprawiana, częściowo odświeżana; pięcisko prawcowane; kąt rdzeniowy prosty.
b) rdzeń ze zmienioną orientacją (tabl. I 2 a—e), odłupnia pierwotna — dookólna, regularna; pięta ze śladami kilkakrotnego odświeżania (2 d), po ostatnim odświeżeniu rdzeniowanie w tej orientacji zaniechane; odłupnia wtórna (2 a — dół), przeciwnieległa do pierwotnej.

2. Dwa zaniechane rdzenie jednopiętowe płaskie (tabl. I 3 a, b i 4 a, b), odłupnie regularne, uformowane na węższej ścianie okrucha krzemienego; pięty odświeżane; kąty rdzeniowe proste; na podstawie rdzenia (3 b) grzebienisko.

3. Jeden rdzeń jednopiętowy płaski, odłupnia jak wyżej; pięta surowa; kąt rdzeniowy prosty; na podstawie rdzenia grzebienisko.

4. Jeden rdzeń jednopiętowy płaski (tabl. I 5 a—c), odłupnia jak wyżej; pięta zaprawiana odbocznym łuskaniem (5 a); pięcisko prawcowane; kąt rdzenia b. ostry; na podstawie rdzenia łuskanie — okaz wtórnie wykorzystany jako skrobacz wieloraki (5 b).

5. Jeden rdzeń jednopiętowy, płaski (tabl. I 6 a, b), odłupnia szeroka, regularna; pięta zaprawiana, maksymalnie wykorzystana; pięcisko prawcowane; kąt rdzeniowy b. ostry.

6. Dwa szczątkowe jednopiętowe rdzenie klockowate, jeden z nich ma (tabl. I 7 a, b) odłupnie wąskie, lekko zakolone; pięty: jedna surowa, druga zaprawiana (7 b); pięciska prawcowane; kąty rdzeniowe ostre.

7. Dwa rdzenie dwupiętowe klockowate:

a) rdzeń (tabl. I 8 a—c), odłupnia nieregularna o negatywach jak gdyby łuszczniowych; pięty przeciwstawne, zaprawiane, jedna ze śladami odświeżania (8 c); nikłe ślady prawcowania pięcisk; kąty rdzeniowe proste.

b) rdzeń jak wyżej, ale o negatywach „normalnych”, uszkodzony na jednej z podstaw.

8. Smukły rdzeń dwupiętowy słupowaty (tabl. I 9 a, b), odłupnia wąska regularna, zakolona; pięty przeciwstawne, surowe; pięciska prawcowane; kąty rdzeniowe ostre.

9. Jeden szczątkowy rdzeń dwupiętowy przerobiony na skrobacz wieloraki.

Rdzenie odłupkowe

10. Dwa rdzenie jednopiętowe zaczątkowe:

a) smukławy, odłupnia jednonegatywowa, brak zaprawy.

b) krępy, gruby, odłupnia nieregularna, poza prawcowaniem pięciska innych elementów zaprawy brak.

11. Jeden rdzeń jednopiętowy, krępy (tabl. I 10 a, b), odłupnia płaska, załamana pod kątem prawie prostym na wąski bok (10 a, b), pięta surowa; pięcisko prawcowane; kąt rdzeniowy prosty.

12. Dwa rdzenie jednopiętowe, smukławe, jeden z nich ma (tabl. I 11 a, b) odłupnie płaskie, regularne; pięty zaprawiane (11 b — góra), pięciska prawcowane, kąty rdzeniowe ostre.

Rdzenie wiórowo-odłupkowe

13. Jeden rdzeń jednopiętowy (tabl. I 12 a, b), płaski, odłupnia dość regularna; pięta zaprawiana; pięcisko prawcowane; kąt rdzeniowy b. ostry; tył rdzenia częściowo zaprawiany, przy podstawie grzebienisko (12 b).

Rdzenie ze zmienioną orientacją

14. Trzy rdzenie ze zmienioną orientacją:

a) krępy, gruby rdzeń (tabl. I 13 a, b), odłupnia pierwotna zachowana częściowo, regularna, ze śladami negatywów wiórowych i jednym odłupkowym (13 a); wtórna dwunegatywowa, załamana pod kątem prostym, utworzona w miejscu pierwotnej pięty (13 b), pięta wtórna dzika; kąt rdzeniowy prawie prosty.

b) gruby, krępy rdzeń zbielały w ogniu (tabl. II 1 a, b), pierwotnie dwupiętowy odłupkowy; odłupnia prawie dookólna; pięta górna prawie dzika, dolna zniszczona przy zmianie orientacji (tabl. I 1 b — dół).

c) rdzeń krótki, z kilkakrotnie zmienianą orientacją — nieczytelny.

Rdzenie (całe i fragmenty) stanowią 5,0% całego materiału. Zaznacza się zdecydowana przewaga rdzeni jednopiętowych nad dwupiętowymi. Prawie wszystkie rdzenie są mikrolityczne, kilka małych (dwa nieco większe — zaczątkowe). Wykonane na małych otoczkach lub okruchach przemysłowych i termicznych. Czasem na grubych odłupkach.

Na ogół są mało staranne, o formach uwarunkowanych w poważnej mierze kształtem i złą jakością surowca (krzemień narzutowy, bałtycki). To nie wyklucza, że występują także okazy zdecydowanie udane, jak np. dwa rdzenie wiórowe stożkowate (tabl. I 1 a, b i 2 a—e), w tym jeden z krzemienia czekoladowego, czy dwupiętowy rdzeń wiórowy (tabl. I 9 a, b).

Pięty rdzeni są zarówno proste, jak i ukośne, rzadko wgięte. Przeważnie zaprawiane, czasem surowe lub dzikie. Sporadycznie, obok zwykłej zaprawy pięt, występuje dodatkowo przykrawędne łuskanie od strony odłupni (tabl. I 5 a). Na wszystkich rdzeniach, poza wybitnie zaczątkowymi, stwierdzono prawcowanie pięcisk, na licznych zaś odświeżanie pięt. Wyjątkowo natomiast stosowano formowanie zatępsk, grzebienisk oraz zaprawę tyłów. Kąty rdzeniowe przeważnie proste, rzadziej ostre.

P ó ł s u r o w i e c

15. Wióry — 65 sztuk (znaczna część fragmenty).

16. Odłupki — 73 sztuki.

Ogółem stanowi 12,4% całości materiału. Niemal cały, co wynika ze wspomnianej już złej jakości surowca, posiada bardziej lub mniej odpadkowy charakter. Nieliczne wyróżniające się regularnością wióry wystąpiły głównie we fragmentach. Wydzielanie wiórów czy odłupków odpadkowych i tzw. doborowych jest niemożliwe.

Prawie wszystkie wióry (głównie od rdzeni jednopiętowych) i większość odłupków są mikrolityczne, reszta małe.

Jednolity surowiec i rozmiary oraz szereg cech technicznych (m. in. częste ślady prawcowania na piętach czy kąty rdzeniowe stwierdzone na wiórach i odłupkach) wskazują, że omawiany pól surowiec może pochodzić od wyróżnionych typów rdzeni.

17. Formy związane z zaprawą rdzeni:

a) zatępce (12 wiórowych, 15 odłupkowych).

b) 1 podtępiec.

c) 8 świeżaków.

Narzędzia wystąpiły w ilości 38 sztuk (w tym 11 fragmentów), co stanowi 6,6% całości materiału. Taki stosunek procentowy jest powszechny na znanych mi nie publikowanych stanowiskach tardenuaskich podomowych.

Stosunkowo najliczniej i najróżnorodniej reprezentowana jest grupa narzędzi skrobiących.

Drapacze

18. Drapacz na skróconym odłupku wiórowatym, o dość niskim, asymetrycznie, dziobowato wysuniętym drapisku (tabl. II 2).

19. Zdwojony drapacz na fragmencie wióra, o drapisku wierzchołkowym lekko skośnym, schodzącym na zachowanym fragmencie prawego boku, i przeciwnym prostokowym. Drapisko dolne prawdopodobnie wtórne — wynik przeróbek (tabl. II 3).

20. Krępy drapacz na odłupku odpadkowym, o drapisku słabo zakolonym, częściowo uszkodzonym (tabl. II 4).

21. Smukławy drapacz na wierzchołku odpadkowego wiórka, o drapisku zakolonym, mikrołuskany (tabl. II 5).

22. Drapacz podokółkowy na grubym odłupku, znacznie okrojonym, o drapisku wysokim, nieco zębatym (tabl. II 6).

23. Dwa fragmenty drapaczy:

a) ostrołukowy, o drapisku średniowysokim, przepalony (tabl. II 7).

b) wierzchołkowa część drapacza, o drapisku lekko skośnym i łuskany lewym boku (tabl. II 8).

Ponieważ drapaczy jest mało i każdy reprezentuje inny typ, brak podstaw do wysuwania jakichś ogólniejszych wniosków. Można jedynie w stosunku do niektórych okazów wskazać na pewne ich podobieństwo do drapaczy innych przemyśłów. I tak, trzy okazy na tabl. II 6, 7 i 8 przypominają nieco drapacze tarnowińskie, a okaz na tabl. II 2 — drapacz górnopaleolityczny (oryniacki).

Poza tym na jednym z drapaczy (tabl. II 6) widoczny jest wpływ skrobaczy wielorakich (zębatość krawędzi).

24. 8 całych i 3 fragmenty skrobaczy wielorakich, część z nich ilustruje tabl. II 9—14.

Jest to najliczniejsza grupa w omawianym zespole. Jak dotychczas, brak typologii tego typu narzędzi. Wynika to z jednej strony ze słabej znajomości zespołów, w których one występują, z drugiej zaś, jak się wydaje, z przypadkowości ich form.

Najogólniejsza charakterystyka skrobaczy wielorakich, stwierdzonych w inwentarzu wykopu VII, przedstawia się następująco: są to narzędzia o różnych formach, uwarunkowanych kształtem półsurowca. Wykonane na odłupkach (głównie odpadkowych), drobnych okrucach, zużytych lub porzuconych rdzeniach (to ostatnie wskazuje m. in. na maksymalne wykorzystywanie surowca). Łuskane raczej niestarannie, na jednym lub dwu bokach, rzadziej dookoła. Krawędzie skrobaczy wielorakich są nierówne, zębate.

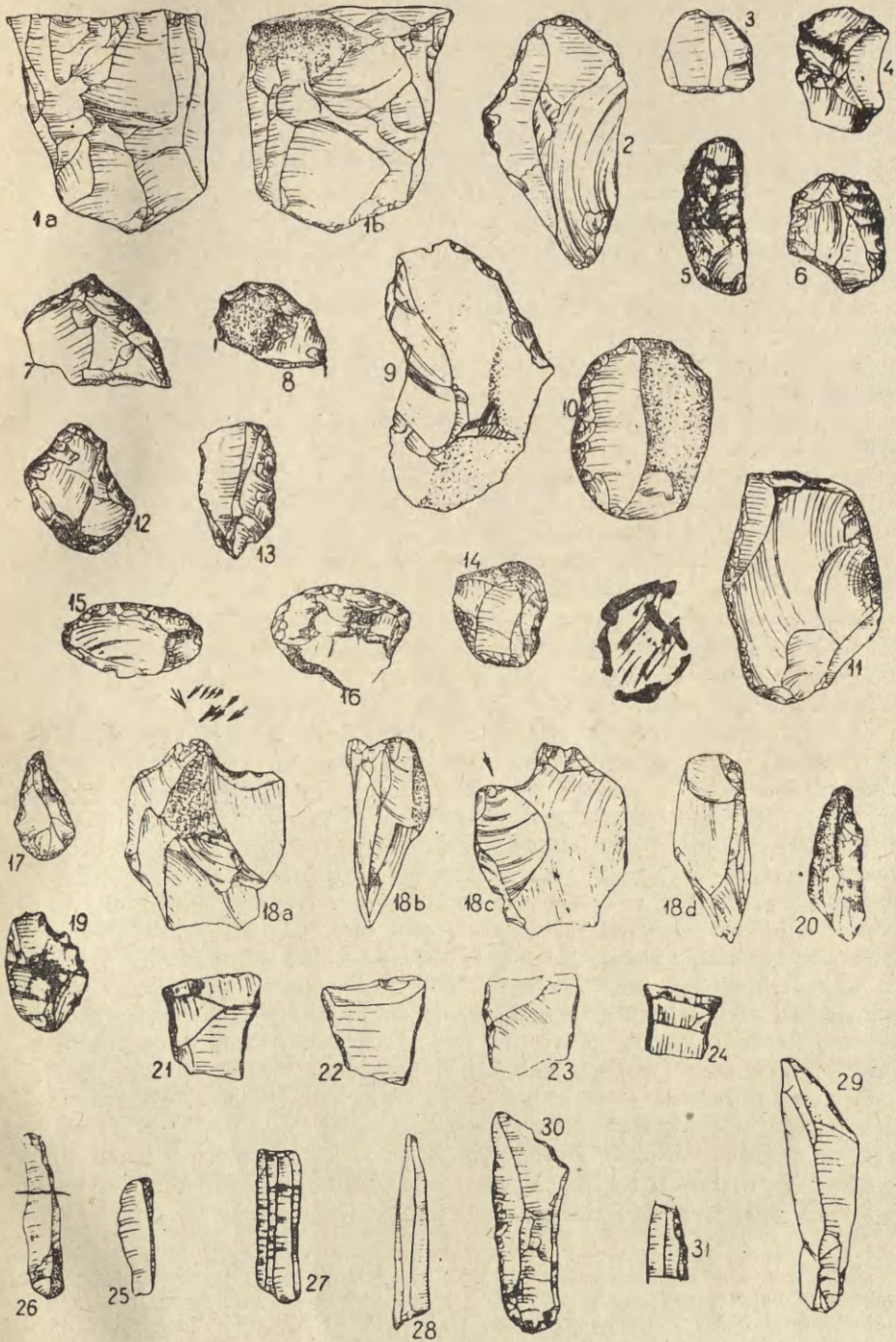
25. Dwa wachlarzowate zgrzebelka na krótkich odłupkach odpadkowych. Podstawy nieścienne (tabl. II 15, 16).

26. Mikrolityczny pazur, o formie nieco przypominającej kielczak mustierski (tabl. II 17).

27. Jednokońcowo zdwojony, zaniedbany, krępy, gruby rylec węglowy boczny, na okrucu termicznym o łuskowisku silnie wgiętym (tabl. II 18 a — prawa strona u góry), przerobiony z klinowego, środkowego, szerokowierzchołkowego i szerokokątowego, wielonegatywowego (tabl. II 18 a—d), oraz zwrótnie rylec płaskaty (tabl. II 18 c).

28. Mały odłupek odpadkowy, łuskany piłkowato (tabl. II 19).

29. Narzędzie na smukławym odłupku odpadkowym, łuskane stromo i wysoko (tabl. II 20).



Tabl. II. Wybór rdzeni i narzędzi krzemiennych z inwentarza wykopu VII stanowiska Poddębe, pow. Nowy Dwór

30. Trzy krótkie² trapezy, dwa o bokach prostkowych (tabl. II 22 i 23), jeden o minimalnie wygiętych, lekko asymetrycznie zbiegających się ku podstawie (tabl. II 21).

31. Jeden krępy trapez (tabl. II 24), o bokach prawie symetrycznie wgiętych.

32. Jeden fragment trapezu.

33. Jeden prawie cały smukły tylczak mikrolityczny (tabl. II 25).

34. Jeden nie dokończony smukły tylczak, lekko zgrzany i złamany. Łuskanie obcina znaczną część szerokości wióra (tabl. II 26).

35. Dwa fragmenty smukłych tylczaków, o tylcach łuskanych stromo na stronę wierzchnią.

36. Półtylczak przeczny, lekko wgięty, na smukłym wiórku, uszkodzony nieco przy podstawie (tabl. II 27).

37. Półtylczak skośny, lekko wgięty, wykonany w przysęczkowej partii smukłego, regularnego wiórka (tabl. II 28).

38. Słaby półtylczak na odpadkowym wiórze, z półtylcem skośnym, lekko falistym (tabl. II 29).

39. Słaby wiórowiec jednoboczny, mikrołuskany nie całkowicie zwrótnie na lewym boku, z zębatym mikrołuskany niby półtylcem (tabl. II 30).

40. Fragment, być może, wiórowca jednobocznego, o jednym boku mikrołuskany ciągle na stronę wierzchnią, na drugim boku rozrzucone mikrołuski (ślady użytkowania).

41. Prawdopodobnie fragment trójkąta (tabl. II 31).

42. 3 odłupki i 3 wióry, mikrołuskane przerywanie.

Ponadto stwierdzono w inwentarzu wykopu VII:

43. 9 drobnych okruchów przemysłowych i termicznych.

44. 479 odpadków (drobne odłupki i ich fragmenty, ułamki konkrecji łuski³).

Przedstawiony materiał na podstawie występujących w nim form rdzeni i narzędzi można uznać za jeden z przemysłów tardenuaskich, należący do olbrzymiej terytorialnie i bardzo rozległej czasowo grupy przemysłów tardenuaskich.

Niestety, jak dotychczas, zarówno w Polsce, jak i w krajach sąsiednich wiedza o poszczególnych przemysłach, ich pochodzeniu i chronologii jest dość ograniczona. Złożyło się na to szereg powodów, a m. in. brak metodycznych eksploracji stanowisk tardenuaskich (w przewadze piaskowych) oraz brak lub wyjątkowa rzadkość stanowisk tardenuaskich nadających się do datowania przyrodniczego.

Okres powojenny przyniósł zwrot w sposobie badań piaskowych stanowisk omawianego przemysłu. Niemal powszechne zastosowanie eksploracji wykopaliskowej umożliwiło dokonywanie analizy rozrzutu wyrobów pod względem planigraficznym, co wraz z typologią jest silnym kryterium i podstawą dla wydzielenia czystych zespołów. Już w tej chwili dzięki badaniom, przeprowadzonym w okolicach Dębego, Włocławka, Nowego Miyna, Grzybowej Góry, udało się wykryć kilka czystych zespołów różnych przemysłów tardenuaskich. Uzyskane materiały będą przedmiotem większych opracowań, tutaj należy tylko wspomnieć, że wskazały one na wielką synkretyczność i różnicowanie lokalne tych przemysłów.

² Do trapezów krótkich zaliczam takie, których długość mierzona między dwoma łuskany bokami jest równa lub mniejsza od szerokości mierzonej między dwoma nieluskany bokami, do krępych zaś takie, których długość nie przekracza dwukrotnie szerokości lub jest większa od szerokości.

³ Pragnę tu podziękować prof. Stefanowi Krukowskiemu za okazaną mi pomoc przy klasyfikacji przedstawionego materiału.

Przechodząc do inwentarza wyrobów wykopu VII stanowiska Poddębe, należy stwierdzić, że sprawa jego czystości musi na razie pozostać kwestią nierozwiązaną. Powodem tego jest przede wszystkim niewyraźnie krzemnicowy układ zabytków (nie znaczy to jednak, że wszystkie stanowiska, na których nie wykryto wyraźnych, zwartych skupień krzemieni, muszą być mieszane). Wspomniany związek półsurowca z rdzeniami w tym wypadku nie może być traktowany jako jeden z argumentów wskazujących na czystość stanowiska. Wynika to z faktu, że przemysł tardenuaskie, znane z obszaru, na którym znajduje się wykop VII, bazowały na tym samym surowcu krzemienным, co w połączeniu z pewnymi istniejącymi, niewątpliwie wspólnymi tradycjami krzemieniarskimi musiało wpłynąć na znaczną jednolitość w tym zakresie. Ponadto brak dla omawianego inwentarza jako całości analogii do znanych mi z autopsji czystych stanowiskach tardenuaskich. Także publikowane większe stanowiska nie mogą nic wnieść w tej kwestii. Mam tu na myśli stanowisko w Janiślawicach⁴, które z uwagi na swój specyficzny (wyposażenie grobu) i odmienny inwentarz nie nadaje się do porównań, oraz dwa stanowiska opublikowane przez Z. Szmita⁵, których czystość, przynajmniej na razie, nie jest sprawą zupełnie pewną. Do wymienionych trudności dochodzi jeszcze fakt, że stanowisko Poddębe zostało w znacznym stopniu zniszczone, i to w części, gdzie zabytki występowały stosunkowo najliczniej. Stąd też można przypuszczać, że wyeksplorowany zespół nie jest kompletny.

Gdyby przyjąć, że omawiane stanowisko nie jest czyste, należy je traktować tylko jako mieszaninę różnych przemysłów tardenuaskich (ilu, nie wiadomo). Możliwość domieszek starszych, epiplejstoczeńskich, nie może być brana pod uwagę.

Chronologia bezwzględna stanowiska z braku danych przyrodniczych jest nieznana. Z opracowań geologicznych tego obszaru wiadomo jedynie, że powstanie terasy, na której wystąpiło stanowisko, wiąże się z holocenem. Słuszność takiego poglądu podważają luźne znaleziska okazów starszych, paleolitycznych.

Przyjmując tymczasowo powszechny schemat chronologiczny przemysłu tardenuaskiego, oparty na typach zbrojników, można by zespół wykopu VII, w którym wystąpiły trapezy i jeden wątpliwy fragment trójkąta, uznać za jakiś zespół młodszy. Dodatkowym argumentem, wskazującym na stosunkowo młody wiek stanowiska, mogą być różnorodne i dość liczne skrobacze wielorakie.

МАРИЯ МАРЧАК

ОТЧЕТ ПО ИССЛЕДОВАНИЮ ТРАНШЕИ VII В ДЕР. ПОДДЭМБЭ, РАЙ. НОВЫ ДВОР

В 1958 г. были проведены спасательные раскопки в долине р. Буг—Нарэв на секторе территории подверженной опасности стройкой яза в м. Дэмбэ.

Настоящий отчет касается одного из исследованных тогда местонахождений, расположенного на полях дер. Поддэмбэ, рай. Новы Двор, и отмеченного номером VII. Названное местонахождение представляет собою дюновую террасу, песок на открытом месте. В общем итоге — на раскопанных здесь 134 м², обнаружены были 573 находки. Сохранность материала, в общем хороша. Все предметы (кроме одного нуклеуса и пластинки, а также двух отбросов из коричневого кремня) сделаны из мелового наносного кремня.

⁴ M. Chmielewska, *Grób kultury tardenuaskiej w Janiślawicach, pow. Skierniewice*, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 20: 1954, s. 23—40.

⁵ Z. Szmit, *Badania osadnictwa epoki kamiennej na Podlasiu*, „Wiad. Archeol.”, t. 10: 1929, s. 50—54.

Нуклеусы (целых — 22, обломков — 7) составляют 5,0% всего обнаруженного материала. Почти все они микролитические, среди них несколько малых, обделка преимущественно мало старательная. Установлены были следующие их виды: пластинчатые (табл. I рис. 1—9), осколочные (табл. I рис. 10—13 и табл. II рис. 1) и один осколкопластинчатый (табл. I рис. 12). Установлен определенно перевес нуклеусов с одной ударной площадкой над двухплощадковыми.

Полусыре (65 пластинок и 73 осколки) составляет 12,4%. Почти все полусырье более или менее отбросочного типа. Пластинки или осколки, отличающиеся большей правильностью, немногочисленны.

Орудия (38 штук из которых 11 — фрагменты) составляют 6,6% общего количества находок. Относительно наиболее многочисленна группа скребущих орудий (7 скребков — табл. II рис. 2—8, 11 разнообразных скребков, часть которых изображена на табл. II рис. 9—14, а также 2 маленьких скребел, табл. II рис. 15—16). Среди скребков особенно выделяются 2 образца, имеющих много сходства с тарновянскими скребками (табл. II рис. 78), один же с верхнепалеолитическими (табл. II рис. 2).

Кроме того, выделяются: 1 микролитическое шило (табл. II рис. 17) и, возможно фрагмент такого орудия, 1 угловой резец переделанный из клиновидного (табл. II рис. 18), 1 осколок с зубчатой ретушью (табл. II рис. 19), 1 пластинка с притупленным краем (табл. II рис. 25, 26), 2 фрагмента таких же пластинок, 3 пластинки со скошенным краем (табл. II, рис. 27—29), 1 ретушированная пластинка (табл. II рис. 30), 1 фрагмент такой же пластинки, 4 трапеции (табл. II рис. 21—24), 1 фрагмент трапеции, 1 фрагмент, вероятно, треугольника (табл. II рис. 31), 1 орудие неопределенного типа (табл. II рис. 20) и на конец 3 пластинки и 3 осколка с фрагментарной микроретушью.

Кроме того в инвентаре траншеи VII были обнаружены: более десятка форм связанных с обработкой нуклеусов, несколько обломков среднего размера, а также 479 мелких отбросов.

Вышеуказанный инвентарь находок был признан одним из поздне-тарденуасских промыслов.

MARIA MARCZAK

REPORT ON THE EXPLORATION OF CUTTING VII AT THE VILLAGE OF PODDĘBE, DISTR. NOWY DWÓR

In 1958 salvage excavations were carried out in the valley of the rivers Bug and Narew, in the part threatened by the construction of the water dam Dębe.

This report deals with one of the sites then explored, named cutting VII. It is a sandy open-air site (dune terrace) situated in the area of the village of Poddębe, distr. Nowy Dwór. The explored 134 sq. m. have yielded 573 objects on the whole rather well preserved. Apart from one core, one blade and two pieces of waste material of chocolate coloured flint, all artifacts are made of crataceous erratic flint.

Cores (22 whole and 7 fragments) constitute 5.0% of the material. Almost all are microliths, few are small mostly not too carefully worked. Following types have been distinguished: blade cores (Pl. I 1—9), flake cores (Pl. I 10—13 and Pl. II 1) and one core of the blade-flake kind (Pl. I 12). Cores with single striking platform decidedly surpass in number those with two platforms.

Unfinished product (65 blades and 73 flakes) form 12.4%. They consist almost exclusively of waste material; blades and flakes marked by more regular working are scarce.

Tools (38 specimens including 11 fragments) constitute 6.6% of the whole recovered material. The scraping tools form the relatively most numerous group (7 end-scrapers — Pl. II 2—8, 11 scrapers of various types, some illustrated on Pl. II 9—14 and two small scrapers — Pl. II 15—16). Two end-scrapers recall closely the Tarnovian artifacts (Pl. II 7—8), while one is similar to upper palaeolithic scrapers (Pl. II 12).

Other forms include: 1 microlithic awl (Pl. II 17) and perhaps a fragment of this kind of tool, 1 angle burin remade from a wedge burin (Pl. II 18), 1 flake with saw-like trimming (Pl. II 19), 2 backed knives (Pl. II 25, 26), 2 fragments of backed knives and 3 simple obliquely blunted knives (Pl. II 27—29), 1 retouched blade (Pl. II 30), 1 fragment of a retouched blade, 4 trapezes (Pl. II 21—24), 1 fragment of a trapeze, 1 fragment possibly of a triangle (Pl. II 31), 1 undetermined tool (Pl. II 30), 3 blades and 3 flakes with discontinuous micro-trimming.

Besides, cutting VII has yielded several forms associated with core-working, some medium-sized crumbs and 479 small waste pieces.

The above described material has been attributed to the group of the Late Tardenoisian industries.